МӘДЕНИ МҰРА

"Мәдени мұра"
Мемлекеттік бағдарламасының кітап сериялары
Қазақстан Республикасының
тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың
бастамасы бойынша шығарылды

«МӘДЕНИ МҰРА»
МЕМЛЕКЕТТІК БАҒДАРЛАМАСЫН
ІСКЕ АСЫРУ ЖӨНІНДЕГІ
ҚОҒАМДЫҚ КЕҢЕСТІҢ ҚҰРАМЫ

Әшімбаев М.С., кеңес төрағасы
Асқаров Ә.А., жауапты хатшы
Абдрахманов С.
Атабаев Қ.М.
Аяған Б. Ғ.
Әбусейітова М.Қ.
Әжіғали С.Е.
Әлімбай Н.
Әуезов М.М.
Байпақов К.М.
Балықбаев Т.О.
Дүйсембаев Е.С.
Есім Ғ.
Жақып Б.Ө.
Жұмағалиев А.Қ.
Қозыбаев І.М.
Қасқабасов С.А.
Қойгелдиев М.Қ.
Құл-Мұхаммед М.А.
Құрманбайұлы Ш.
Мәжитов С.Ф.
Мұхамедиұлы А.
Мыңбай Д.Қ.
Нысанбаев Ә.Н.
Өскенбаев Қ.А.
Салғара Қ.
Самашев З.
Сариева Р.Х.
Сұлтанов Қ.С.
Тұяқбаев Қ.Қ.
Түймебаев Ж.Қ.

БАБАЛАР СӨЗІ

ЖҮЗ ТОМДЫҚ

Тарихи жырлар

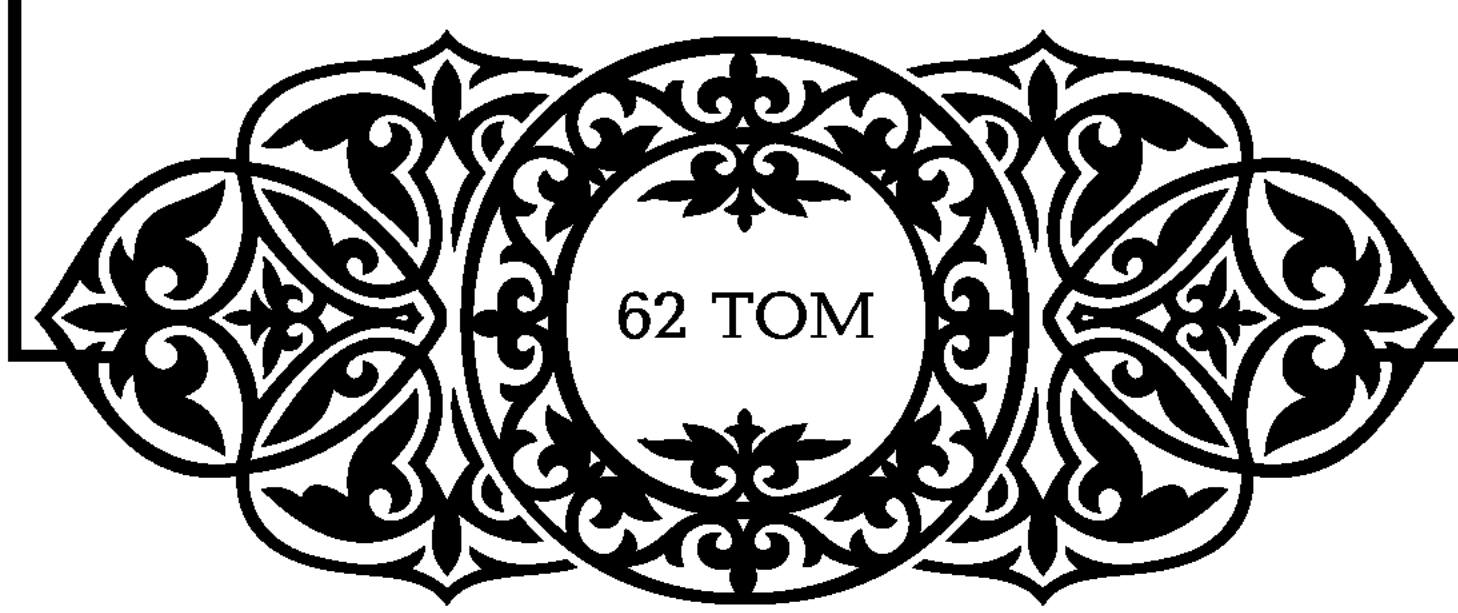

FOLIANT

УДК 398
ББК 82.3 (5 Қаз)
Б 12

«Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасының
Фольклортану, әдебиеттану және өнертану секциясының мүшелері:

Қасқабасов С.А. *(төрага)*, Қорабай С.С. *(төраганың орынбасары)*,
Жұмасейітова Г.Т. *(жауапты хатшы)*, Әзібаева Б.У.,
Күзембаева С.А., Қосан С.Қ., Мамыраев Б.Б.

Томды басуға М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының
Ғылыми кеңесі ұсынған

Томның редакция алқасы:
С. Қасқабасов, С.Қорабай, С. Қосан *(жауапты редактор)*

Томды құрастырып, баспаға дайындағандар:
Н. Елесбай *(жауапты шығарушы)*, С. Қосан, А. Оралбек

Б 12 Бабалар сөзі: Жүзтомдық. — Астана: Фолиант, 2010.
Т. 62: Тарихи жырлар. — 376 бет.

ISBN 978-601-292-013-0

«Бабалар сөзі» сериясының 62-томына «Жанқожа батырдың» Қоқан, Хиуа, Ресей басқыншыларына қарсы ұлт-азаттық көтерілісінің әр кезеңінде көрсеткен азаматтық, ерлік істерін көркем бейнелейтін алты жыр нұсқасы ұсынылған. Жинаққа енген шығармалардың мазмұны терең, тілі шұрайлы әрі жас ұрпақты отансүйгіштік рухта тәрбиелеудегі мәні зор.

Б $\frac{4702250205}{00(05)-09}$

УДК 398
ББК 82.3 (5 Қаз)

ISBN 978-601-292-013-0 (т. 62)
ISBN 9965-619-60-3

© Әдебиет және өнер институты, 2010
© «Фолиант» баспасы, көркемдеу, 2010

ҚҰРАСТЫРУШЫЛАРДАН

М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты Мемлекеттік «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында жарияланып отырған «Бабалар сөзі» сериясының жүз томдық ғылыми басылымын әзірлеуді одан әрі жалғастыруда.

Серияның бұған дейін жарияланған алпыс бір томы ұлттық фольклорымыздың аса бір көркем де көлемді саласы болып саналатын эпостық шығармаларға арналды. Дәлірек айтқанда, бүгінге дейін хикаялық дастандардың он үш томы, діни дастандардың жеті томы, ғашықтық дастандардың он бір томы, тарихи жырлардың тоғыз томы, батырлар жырының жиырма томы, сондай-ақ шежірелік дастандардың бір томы әзірленіп, баспа бетін көрді. Бұлардың он томы Қытайдағы қазақ фольклорына арналғаны мәлім. Қазақ халқының қымбат қазынасы — фольклор жинақтарының жоғары деңгейде безендірілген жаңа басылымын оқырман қауым үлкен қуанышпен қарсы алды. Қазақ эпосының көркем үлгілерін жариялау осымен шектелмейді.

Оқырман назарына ұсынылып отырған 62-том тарихи жырларға арналды.

Жанқожа Нұрмұхаммедұлы қазақ халқы үшін аса қадірлі де қастерлі есімдердің бірі. Әрі батыр, әрі би болған Жанқожа батырдың ерлік істері жайында әрісі орыс, берісі қазақ тарихшыларының ғылыми еңбектерінде соңғы бір ғасырдан аса мезгілде аз айтылып, жазылып жүрген жоқ. Сонау XVIII ғасырдың соңғы жылдарында өткен қазақ, қарақалпақ қақтығыстары тұсында, бар-жоғы он жеті жасында Хиуаның белгілі батырын жекпе-жекте өлтірген Жанқожа содан кейінгі 70 жыл ғұмырында Қоқан, Хиуа, Ресей басқыншыларымен сан рет сұрапыл шайқастар өткізді. Жанқожа батыр сол ұрыстардың барлығына да қолбасшы әрі басты ұйымдастырушы ретінде қатысып, теңдессіз ерлік, көзсіз батырлық көрсеткен болатын. Жанына ерген жауынгерлеріне сонысымен үлгі болды, қаймана халқына қайрат, «елім» деген ерге ерік-жігер берді.

Белгілі қоғам қайраткері М.Тынышбаевтың: «Жанқожа Үш жүздің ең атақты батыр-билерінің бірінен саналады. Ол қазақ тәуелсіздігі үшін күрескер ретінде орысты да, хиуалықтарды да, қоқандықтарды да, тіпті хандардың өзін де мойындаған жоқ» деген мінездемесі де жоғарыдағы пікірімізді айғақтай түседі.

Жанқожаның шыққан тегі айтулы батырлар мен белгілі билердің әулеті. Арғы атасы Киікбай да, түп нағашысы Тама Есет тархан да, өз әкесі Нұрмұхаммед те — сонау жоңғар шапқыншылығынан бастап қазақ халқы басынан өткен небір сұрапыл шайқастарға қатысып, жұртымызға ерлігімен де, билігімен де еңбегі сіңген ерен тұлғалар.

Жанқожа батырдың аталары мен өзі және үзеңгілес, жорықтас кісілер жайындағы деректі құжаттар, айғақтар мен хаттар, басқа да мәліметтер Ресей мұрағаттарында көп ұшырасады.

Жанқожа батыр 1841 жылдың шамасында Кенесары ханмен тізе қосып, атақты Созақ қамалын Қоқан бектерінің боданынан азат етуге тікелей атсалысты. 1842, 1843, 1845 жылдары Хиуа әскеріне үш дүркін тойтарыс беріп, қамалдарын қиратты, Әйімбет, Бабажан бастаған көптеген белгілі бек, батырларын өлтіріп, елдің мыңдаған малы мен қолды болған жесірлерін, мүліктерін қайтарып берді.

Жанқожа батыр жайында 10-нан аса тарихи жыр-дастандар шығарылып, ел арасына кең тараған. Солардың арасында Мұсабай, Нұрмағамбет, Лұқпан, Жөкей, Қарман, Нұрсұлтан, Ізжан, Орнықбай сынды ақын-жыраулардың туындыларын ерекше атаймыз. Мәселен, Мұсабай жырау нұсқасын Қазалы бекінісінде қызмет атқарған орыс офицері И.В.Аничков оның өз аузынан жазып алып, жариялады. 1894 жылы осы зерттеушінің «Қазақ батыры Жанқожа Нұрмұхаммедұлы» атты тарихи очеркі жарық көргені мәлім. Жанқожа жайындағы тарихи жырды Н.Г.Веселовскийден бері қарай С.Сейфуллин, Т.Шонанұлы, С.Мұқанов, Ә.Қоңыратбаев, Е.Тұрсынов, С.Қасқабасов, Б.Шалабаев, Н.Төреқұлов, С.Садырбаев, Ж.Тілепов, Б.Жүсіпов т.б. ғалым-әдебиетшілер зерттеді.

«Бабалар сөзі» сериясының бұл кезекті томына Жанқожа батырдың алғашқы ерлігінен ақырғы демі біткенге дейінгі тұтас ғұмырын бейнелейтін алты жыр нұсқасы еніп отыр. Жыр мәтіндерінен кейін батырдың туған немересі Қобылан Күрегеновтің Жанқожаның бел баласы Жолшы батырдан 1929 жылы жазып алынған «Жанқожа батырдың тарихы» атты қолжазба ықшамдалып ұсынылды. Аса бағалы қолжазба 1945 жылы Қазалы қаласында қағазға түсіріліп, кейіннен Қазақстан ҰҒА ОҒК сирек қорына өткізілген. Бұл ретте материал қара сөзбен берілсе де, кейінгі тарих, фольклор зерттеушілері үшін құндылығы ескерілді.

Том соңында берілген ғылыми қосымшаларда жинаққа енген тарихи жырлардың мәтіндеріне жазылған түсініктемелер, мәтіндерде кездесетін тарихи тұлғалар туралы түсініктер, жер-су атауларына сипаттамалар, шығармаларды жинаушылар мен жырлаушылар туралы мәліметтер, пайдаланылған әдебиеттер тізімі, басылым туралы орыс және ағылшын тілдеріндегі қысқаша түйін қамтылған.

Томға енген мәтіндер М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының және Орталық ғылыми кітапхананың сирек қорында сақталған түпнұсқа негізінде дайындалды.

Томның көлемі — 23,5 б.т.

МӘТІНДЕР

Жанқожа батырдың толғауы

(Мұсабай жырау нұсқасы)

Әуелі сөз бастаймын бір Құдайдан,
Кешіргей Құдайды айтсам әр күнәйдан.
Кешегі Жанқожаның заманында
Сүйеніп, ауқат кешті жарлы байдан.
Іниден аға менен артық туған
Жанқожа, ойлап тұрсақ, шықты қайдан.
Десең де мынау Майдан, әкесі бір,
Қақ жарып шыға келді Киікбайдан.
Итжемес, Жанмырзамен судай толқып,
Жүгіртіп ит-құс салды тұрымтайдан.
«Ауызын Жанқожаның алайын» деп,
Қара сарт алып келді шекер-шайдан.

Бұл қазақ сарт келгенін кек етпеді,
Бір сөзін айтқан сарттың екі етпеді.
Қаласын ортасына салып алып,
Бабажан бұ қазақты зекеттеді.

Мінгені Жанқожаның қарала ат-ты,
Естісе мылтық дауысын қарсы шапты.
«Жазықсыз Ақмырзаны өлтірдің», — деп,
Көп қырды қайқы кірпік қара сартты.
Баласын Майқарадай ұстап алып,
Артына Төлек батыр мінгестіріп,
«Сәлем де Кенесары ханыма!» — деп,
Алашты алты жүйе аралатты.

Егінші егін егед шекпенменен,
Тұқымнан алдырмайды сепкенменен.
Дәуірі Жанқожаның келгеннен соң,
Егінші қала бұзды кетпенменен.

Қазаққа сарт та қылды үлкендікті,
Көрмедік Жәкең барда еш кемдікті.
Қаласын Бабажанның бұзып алып,
Қазаққа алып берді бір теңдікті.

Жанқожа топтан торай шалдырмаған,
Көңілін мұсылманның қалдырмаған.
Құтылдық қара сарттан деп жүргенде,
Арқадан келді орыс былдырлаған.

Сары орыс Орынбордан аңдап келді,
Түйесін жетірудың жалдап келді,
Аузын Төке құдың қандап келді.
«Аузын Жанқожаның алайық», — деп,
Ақшаны арба толған қамдап келді.

Қамыстың торғай қонар жел басына,
«Ау, орыс, өлем десең, кел қасыма!»
(Әліден, әзіреттен ұят-ты деп),
Қызбады арба толған тілләсына.

Айтамын, айт дегеннен әуел-айым,
Тарқайды ішкі дертім
Жанқожаны айтқан сайын.
Бұл орыс алымменен алады деп,
Орыстың алмай кетті сөлкебайын.

Жанқожа көп сөйлесті қазағына,
Орыстың ермей кетті мазағына.
Кешегі Райымды салдырғанда,
«Ішіне көп орыстың басшы бол» деп,
Бекмырза ұстап берді бажағына.

Бұл орыс мұсылманға ор қаздырған,
Ол орын тар қаздырмай, кең қаздырған.
Егінін ала-жаздай ектірмеген,
Сөйтті де бұқараны көп жазғырған.

60 Арқадан келді орыс Райым деп,
Алдынан Жәкең шықты қырайын деп.
Бұл орыс Бекмырзаға шашты ойын,
Қазақтың жинап алып теке-қойын.
Алдырды бозбалаға отын-суын,
Отынын алып, орын қаздырған соң,
Жау болмай не қылғанда тұрайын деп.

Жанқожа қалдырмады Сыр қонысты,
Ұлына бұл қазақтың көп болысты.
«Бұл орыс бізіңменен жау болар» деп,
70 Қайықтан ұстап алды екі орысты.

Жанқожа жау боларда жасын алды,
Баласын мұсылманның қасына алды.
«Бұл орыс бізіңменен жау болар» деп,
Ап келіп екі орыстың басын алды.

Жанқожа бір Құдайды пана қылған,
Баласын мұсылманның аға қылған.
Иван Иванович деген орысты ұстап алып,
Жанқожа көңілі кетіп бала қылған.

Болғанда қазақ — киік, орыс — тазы,
80 Орыстың мұсылманға түсті назы.
Кетіпті Әзірет Әлі бізден бұрын қылыш ұрып,
Өлген — шейіт, өлтірген болар ғазы.

«Жігіттер, орыспенен ұрыс, деді,
Қазаққа келсе шаман, болыс, — деді.
Кетіпті Әзірет Әлі бізден бұрын қылыш ұрып,
Орыспен жау болғаның дұрыс», — деді.

Жанқожа Қазалыны қамалаған,
Орыстың азы-көбін шамалаған.
Табаны Жанқожаның тайғаннан соң,
90 Жәкеңді жаман қазақ табалаған.

Жанқожа Қазалыда ту ұстаған,
Бастары мұсылманның қуыстаған.
Әлиден, әзіреттен ұят-ты деп,
Жанқожа өлгенінше дін ұстаған.

Қазалы ат жүгіртті қаласына,
Салдырды орыс жүгін шанасына.
Кешегі Қазалыны қамағанда
Мылтыққа Көк шұнақ ат жығылған соң,
Салдаттың жаяу қалды арасында.

100 Көп қазақ қорыққаннан қашып шықты,
Қаракесек Арынғазы, Мәмбетәлі екеуі
Жетектеп жаудан жаяу алып шықты.

Жанқожаның сөзі:

— Орыспен жау болып ем көпке сеніп,
Жүрейін бұл орыстың зорлығына неғып көніп!
Баласы әлім, шөмен басын қосып,
Орыстың қолтығына кетті еніп.

Баласы Жауқашардың батыр Таңат
Деген соң жаудан өлді, болды шейіт.
Итжемес ақсақалдық қыла көрсін,
110 Жанмырза Дерімбаймен тірі болса,
Біреуі құйрық, біреуі болар қанат.

Арқада қалды інім Есет деген,
Ерназар кетіп еді, қос жайсаң, Бекет деген.

Соры бар маңдайында, байғұс қазақ,
Көресің әлі қағаз пешеттеген.

Қоймайды мен өлген соң мына орыс,
Көрерсің, ондық қойып, есептеген.

Намысты өзім өлмей бере қалман,
Орыстың мылтығына көне қалман.
120 Табаным, Сыр, Қуаңнан көтерілді,
Қараойды енді барып көре қалман.

Лашын, сұңқар едім қу алғандай,
Таппадым елде батыр ту алғандай.
Орыстың қысымынан астым Бұхар,
Бәрін де жер-жиһанның су алғандай.
Алдымда қай туған бар қуанғандай?
Бұхарда Үргеніш пен жер бар ма екен,
Жылаған қатын-бала жұбанғандай?

Жанқожа асты Бұхар шығайын деп,
130 Бұхарды Үргеніш пен ағайын деп.
Өрістің үш руын қосып алып,
Бір жылша Батырханды бағайын деп.

Қаратау, әдіра қалғыр, оттай жанды!
Қауғасын тартқан адам естен танды.
Бір жылша Батырханды бағып еді,
Батырхан Жанқожаға оянбады.
Қимады тандырдағы піскен нанды,
Үргеніш бізге көмек бермек түгіл,
Жеңе алмай жатыр екен Сейіт ханды.

140 Мінгені Жанқожаның қарала ат-ты,
Есітсе мылтық дауысын, қарсы шапты.
«Ағасы үш мұсылман болмады» деп,
Келді де Шөлқызылда басын бақты.

Айрылды Аманқожа ерлігінен,
Көңілдің қаза болар керлігінен.
Жәкеңді Жетіруға өлтірткен соң,
Айрылды әлім, шөмен бірлігінен.

Қамысы Сырбойлықтың буын-буын,
Кім айтар ішпедім деп Сырдың суын.
150 Жанқожа шыққан жалғыз батыр еді,
Бұл қазақ жықты ортадан алтын туын.

Аттанды Елікей хан жұртын жиып,
Ауыр қол жүре алмайды жолға сиып.
«Бар болса Елікей хан, жау болмас» деп,
Тұр екен таң алдында намазға ұйып.
Жанқожа жұрттан асқан батыр еді,
Өлтірді оны неғып көзі қиып?!

Көлмембет жау келді деп ат ұстады,
Еліне мұсылманның сөз қатпады.
160 «Бар болса Елікей хан, тигізбес» деп,
Бізіңмен ел шығар деп атыспады.

Бастайтын әр жолға да құдірет-ті,
Қулары бұл қазақтың түпке жетті.
«Бар болса Елікей хан, жау болмас» деп,
Жанқожа ұрыспастан қапы кетті.

Тентекке қой демесе, не қылмайды,
Қулары бұл қазақтың шағылмайды.
Есіл ер қапияда кетті қолдан,
169 Енді батыр қазаққа Жанқожадай табылмайды!

Жанқожа батыр

(Лұқпан Кенжеұлы нұсқасы)

Құр тарқатып болмайды
Әлеуметтің құрмауын.
Шын данышпан бітірер
Шиелескен ел дауын.
Ағалар аңсап келгенде,
Құрбы құрсап келгенде
Шешейін сөздің құрсауын.
Айта алмай кетсем осыдан,
Әңгіме болар артымнан
Көрдің бе деп бұлдауын.
Атақты жүйрік емеспін
Тапқандай сөздің паңдауын.
Ертек пенен терменің
Сендерге бердім таңдауын.
Өлімнен ешкім құтылмас,
Ажалдың көрмей арбауын.
Көтібар, Есет, ер Бекет
Ойлаған елдің азбауын.
Исатай менен Махамбет
Қылыш ұрып кәуірге,
Жеткерген ерлік шыңлауын.
Олардан кейін бір батыр
Заманның көрген алғауын.
Сырдариядан су ішпей,
Құдықтың қазған шыңырауын.
Бұқардан ақ ұн алдырып,
Жемеген бидай ұндауын.
Аз да болса маңызды,
Ел ішінде аңызды —

30 Жанқожа батыр атамыз
Құттықтан шыққан тәрізді,
Сұрастырсам саңлауын.
Бұлт ашылып, ай туар,
Ағысын тастап, су тұнар.
Мен сөйлесем, әлеумет,
Ер Жәкеңнің толғауын.
Күздің күні көрерсің
Суық күздің дауылын.
Бедеу ат жақын тартады
40 Алыс жердің бауырын.
Тықы батыр құрапты
Қарақалпақтың қауымын.
Сырдарияның ойынан
Жердің алып тәуірін,
Көрсетті кемдік қазаққа.
Баса тоқып жауырын,
Ектіріп, тиыш қоймады
Арпа, бидай, қауынын.
Бір түнде шауып кетіпті
50 Дәрменқұл бидің әкесі —
Жылқыайдардың ауылын.
Өзін тағы өлтіріп,
Жараның салды ауырын.
Атақты ерлер арланып,
Шаншуға құмар әуірін.
Қазақтың басы құралмай,
Өткерді жаздың сәуірін.
Әлім, Шөмен еліне
Хан болып еді Қылышбай.
60 Беласар батыр, ер Дабыл,
Тоқым тыққан Қыстаубай,
Бекбауыл, Бажақ, Жұмабай —
Мұны да алды, тастамай.
Жеті жүздей әскермен
Жауға аттанды жылыстай.
Ердің көңлі тынар ма,
Ауыр қол бастап, ұрыспай?!
Есерленген тентектер —

Бас білмеген асаудай.
70 Қолбасы болып Бекбауыл,
Басқалары таласпай.
Қаласына Тықының
Таң ата барды адаспай.
Қорғаннан өтіп кіре алмай,
Дағдарды ерлер сын аспай.
Тықының қолы тығылды,
Білдіріп сыртқа сыр ашпай.
Бір мезгілдер болғанда,
Қамалап қазақ тұрғанда,
80 Жекелеп шықты ер Тықы,
Кететіндей арманда.
Қарсылап ешкім шыға алмай,
Қазақтың қолы талғанда,
Жабылау тайы астында,
Өзі он жеті жасында,
Арғы атасы — Киікбай,
Нұрмамбетұлы Жанқожа
Шыға шапты майданға.
«Әлдеқандай болад» деп,
90 Халқы күмән қылғанда,
«Қайт» дегенге қайрылмай,
Ұмтылды батыр арланға.
Айқасып қалған кезінде,
Айбалтамен ұрғанда
Жаландаған Тықының
Тұрмады жаны бұ маңда.
Ақбоз аттың саурынан
Аунады Тықы ақ шаңға.
Атын алып шығарды,
100 Басын шалып құрбанға.
Қамалға қайта ат қойды,
Артынан әскер лап қойды.
Тастаған қозға тоқтамай,
Қалаға салды атойды.
Дарбазаны талқан қып,
Бір қасқыр қуды мың қойды.
Ұрттап ішіп, қан төгіп,

Арандары бір тойды.
Жас та болса, Жанқожа,
110 Атадан артық бір сой-ды.
Қоралап айдап малдарын,
Толтырды батыр Қараойды.
Екі жесір тағы алып,
Жанқожа жазды бір бойды.
Шауып, шаншып ұрыста,
Дұшманның басын көп жойды.
«Өзім жазым болам» деп,
Кей жамандар екі ойлы.
Алаңғасар кей батыр,
120 Ұрыстан қорқақ үрейлі.

Жаңадария өзені
Суы ағып жатқан сала екен.
Қорғанның іші бекінген
Екі бөлек қала екен.
Ауыздағы қалаға
Құжынаған қазына-мал екен.
Төр жағында, түкпірде
Хан сарайы бар екен.
Төрт аяқты малдары
130 Жылқы мен қызыл нар екен.
Аман қалған қылыштан
Кәрі-құртаң шал екен.
Ауыр олжа көп алды
Бұзау, баспақ, танамен.
Батырлар қайтып бет алды,
Тапқандай жерден жетікен
Қалың қол қайтып келатыр
Керуен жол, ашық даламен.
Ер Дабыл елден сұрапты:
140 — Тықыны өлтіріп, жол салған,
Қамалды бұзып, олжа алған.
Жас бала қайда қалды екен?
Ол заманда халқына
Хан Қылышбай қорғаны
Түсуі қиын қолына —

Ер жігіттің арманы.
Қарақалпақпен ұрысып,
Тайдырған жерден табанын
Дабыл батыр тұрғаны.
150 Сол арада Дабылдың
Садақ пен бөркі қалғаны.
Бөркі қалса, көркі жоқ,
Жағы қалса, жаны жоқ,
Ағаны қырсық шалғаны.
«Жаудан айырып алуға
Кейін қалдым, батыр», — деп,
Ер Дабылдың алдына
Жанқожа батыр барғаны.
Сонда Дабыл сөйледі:
160 — Ұмыттым мынау таңбаны,
Жаудан айырып мүлкімді,
Абыройды алғаны.
Алаштың басқа ерлері
Тықыға қарсы бармады.
Сол Тықыны өлтіріп,
Ортаға салды олжаны.
Осы бала ер жетсе,
Ұрыстың болар палуаны.
Алғыс айтып балаға,
170 Ер Дабыл берді батасын.
Үлкендер қылар кешірім,
Кішінің көрсе қатасын.
Халықтың ханы алжасса,
Кім жазады шатасын.
Жаудан алған олжаның
Түйесі мен ботасын
Үлестіріп, бай қылды
Хан Қылышбай өзінің
Күйеуі мен атасын.
180 Өкпелеп бұған Жанқожа,
Кетірді ханның сапасын.
Қалың қолдың ішінде
Ханды шауып балтамен,
Шығарды іштен қапасын.

«Жанқожа ханды шапты» деп,
Хабарландырды атасын.
Өтеген мен Нұрымбет
Ашуланып қызған соң,
«Шаламыз, — деп, — жолыңа»,
190 Алып келді баласын.
Қылышбай жылап: «Қой, — дейді. —
Балаға азар бермеңдер,
Өле кетсем осыдан,
Дұшманға қылыш сермеңдер.
Жанқожа тірі тұрғанда,
Басқаның тіліне ермеңдер.
Қор қылмайды ешкімге,
Дегеніне көнсеңдер.
Анталап тұрған дұшман көп,
200 Алауыз болып жүрмеңдер.
Мен кешемін қанымды,
Қадірімді білсеңдер.
Жанқожаны қолдаған
Жеті ғайып ерендер.
Өзімнен болды білместік,
Бетіне келіп жүрмеңдер.
Маған ұрған балтасын,
Жауға қарсы тигендер».

Осыдан кейін Жанқожа
210 Нағыз ер болды «келсең, кел».
Жанқожа батыр ер болды,
Ел ішінде бір болды.
Аңдып жүрген дұшманның
Жүрегіне шер болды.
Ығысқан қазақ елаты
Паналап ерді көп қонды.
Патшалық құрған іргелі
Үргеніш, Қоқан ел болды.
Елші келіп хандардан,
220 Қатынасы мол болды.
Атағы шығып аспанға,
Күннен-күнге зор болды.

Тыныштық болып бір заман,
Таныды батыр оң-солды.
Екі адам басы қосылса,
Жанқожа батыр сөз болды.
Жас ортадан асқанда,
Ірі жаулар кез болды.
Сол сияқты ерлердің
230 Ақырында, жігіттер,
Өз елаты не қылды?
Өзбек ханның тұсында
Атамыз қазақ дін баққан.
Алтын орда хандары
Жердің жүзін шаңдатқан.
Олардан кейін бұл қазақ
Патшалығын жоғалтқан.
Ноғайлы тозып кеткен соң,
Хиуалық сарттар ел билеп,
240 Сырдың бойын шулатқан.
Ақмырзаны өлтіріп,
Бабажан сарт суға атқан.
Бұл хабарды есітіп,
Кіші жүз болып ар тұтқан.

Жанқожа сынды батырдың
Аулында жатқан кезі еді.
Шаһар толған мал-бақта,
Ақмырзаның өлгенін
Батырға барып айтуға
250 Жеке батыр жол тартқан.
Асығыс жүріп, тез жетіп,
Жанқожадай батырға
Былайша деп сөз қатқан:

«Алты Алаштың ұлына
Пана болған ер едің,
Өрлеген бақыт, талаптан.
Қысымшылық қылып тұр
Бабажан сарттың әлегі:
Салық салып, мал жинап,

260 Қазақты жиды жан-жақтан.
Бабажанның тырнағы
Сырдағы елге тым батты.
Күннен-күнге дәуірлеп,
Озбырлық қылды Тәңір атқан.
Бұл күнде сізбен ісі жоқ,
Өзіне болды бір батпан.
Әлібек, Нұртай батырды
Қаразымнен алдырып,
Бағып жатыр сіз үшін
270 Қайратын сынап ант атқан.
Бес шектінің баласы
Жаратып, сайлап, бағып тұр
Үй басына бір аттан.
Бәрі де сізді күтіп тұр,
Бір шақырып ұранды
Құтылуға сол сарттан».

Жанқожаның көк аты
Кетпеген, сірә, белдеуден.
Ерегісіп келгенде,
280 Жауы бар ма жеңбеген?!
Айбаты суық арсыландай,
Көрген дұшман қалмайды
Жанынан күдер үзбеген.
Осы келген Жеке батыр
Ер еді бір еңіреген.
Ақмырзаның өлгенін
Естірте алмай батырға,
Айтуға тілі жүрмеген.
Айтпаса да, батырдың
290 Ісі бар ма сезбеген.
Сағынып көрген батырлар
Атқызды таңды көзбенен.
Ертеңіне аттанып,
Сырға қарай жол тартты,
Бет алып құла түзбенен.
Астындағы аттарын
Екі мезгіл жемдеген.